32

محمد تیریغولف.

رسم

معلملرینه یولداش

۱نچی جزء

❀ ❀ ❀

ناشری «واسطه» کتبخانه‌سی
قزانده

КАЗАНЬ.
Типо-литографія Т-го Д-ма
1918.

مقدمه.

ئەلیگه قدر بزنڭ مسلمان مکتبلرنده رسم تۆشۆرو درسلری بولماوی سببلی اول طوغریده یازلغان کتابلارده یوق ایدی. صوڭغی یللارده مسلمانلار رسم درسلرینڭ اهمیتن سیزۆب، آڭا اعتبار ایته باشلادیلار. اما ییتەرلك کتابلار بولماو سببلی بو درسنی مکتبکه کرته باشلاغانده اوقتوچیلارغه بیك کوب آورلقلار کوررگه طوغری کیلە ایدی. اوقتوچیلارنڭ شول آورلقلارن آزده بولسه ییڭلەیتو امیدی بلەن اۆشبو «رسم معلملرینه یولداش» دیگان رسالەنی یازونی کیرەك طابدم.

محمد تیریغولف.

P. S. بو کتابنی یازغانده پرانگ، تید، لیبیرتی شەرۆی هم پیللی بلومگارت وباشقه روس هم اجنبی رسم معلملرینڭ اثرلری بلەن فایدالاندم. م. ت.

آدملر اوزلرینڭ اویلارن آڭلاتو اوٚچوٚن ایکی توٚرلی یول چغارغانلار: بریسی یازو (کتابت)، ایکنچیسی رسم توٚشوٚرو یوللاری. بو ایکی یول هر ایکیسی‌ده بر مقصدقه ایرشدره‌لر. اگر بز تیکشروب قاراساق، دنیاده رسم بله‌ن‌ده، یازو بله‌ن‌ده کشی کوزینه کورسه‌توٚرگه ممکن بولغان نه‌رسه‌لرنی طابا آلاچقبز. لکن، رسم بله‌ن کورسه‌تو، یازو بله‌ن کورسه‌توگه قاراغانده اوڭایلیراقدر؛ چوٚنکه رسم آرقاسنده بز، اوزبزنڭ فکربزنی، یازو بله‌ن کورسه‌تودن ییڭلره‌ك آڭلاتا آلابز. قای بر اورنلارده بر فکرنی کورسه‌تو، بر نه‌رسه‌نی آڭلاتو اوٚچوٚن بیك کوب سوزلر یازارغه طوغری کیلگانی حالده، شول نه‌رسه‌نی رسم بله‌ن کورسه‌تو اوٚچوٚن بزگه بر نیچه صزق ییته‌در. بز کیله‌چکده رسم توٚشوٚرونڭ بزنڭ ترکلگبز، صاتو - آلو، طوٚرمش کیره‌ك - یاراغی اوٚچوٚن نیندی ظور و نیندی اهمیتلی نه‌رسه ایکانلگن‌ده کوره‌چکبز.

رسم بوٚتون دنیاده یه‌شه‌وچی همه خلقلر اوٚچوٚن‌ده بر توٚسلی نه‌رسه بولغانغه آنڭ اهمیتی ترکلگبز، صاتو - آلو و طوٚرمش کیره‌ك - یاراقلرینه‌غنه بەیلەنوٚب قالمی؛ بلکه رسمنی کم گنه، نیندی‌گنه ملت کشیسی یاصاغان بولسه‌ده، همه کشی‌ده آڭلی آلغانغه، بز آنی ملتلرنڭ عمومی تلی - بین الملل بر تل دیب ئه‌یتسه‌ك‌ده یاڭلشقان بولمیبز. بر تلنی بلمه‌گان و شول تلده‌گی یازونی اوقی آلماغان کشی قارشنده شول تلده یازلغان یازونڭ بر اهمیتی‌ده یوق. حالبوکه رسم‌نی همه کشی آڭلاغانغه کوره، اوزینڭ ئه‌یتوٚرگه تله‌گان فکرن آچق ایتوب ڨقروٚب هر کمگه ئه‌یتوٚب طوٚرادر. رسم توٚشرونڭ بوٚتوٚن دنیاده‌غی ملتلر اوٚچوٚن فایدالی نه‌رسه ایکانلگن یوغاریده یازلغانلاردن کوره‌بز. مکتبلرده اوقوچی بالالار و عموما بالالار اوٚچوٚن رسمنڭ اهمیتی طاغن‌دا ظوٚرراق، آلارنڭ تربیه‌لری اوٚچوٚن رسم طاغن‌ده کیره‌کلی‌ره‌ك و فایدالیراق نه‌رسه ایکانن بز توبه‌نده کور[...]

[...]ڭ بالالار[...]رده عمومی تل[...]

رسم بالالارغه آلارنڭ اوقوٗغان، کورگه‌ن نه‌رسه‌لرن آڭلاتو وظیفه‌سن اوتیدر؛ رسم توٗشوٗرودرسلری اوقوچیلارنڭ ماطورلق ویاخشیلقنی سوٗیو حسلرن اویاتادر. رسم‌درسلرن اوقوٗتقان وقتده، اوقتونڭ هرباصقچنده‌ده، یاصایاچق نه‌رسه‌لرنڭ شاکردلرنڭ اوزلری آڭلارلق بولووینه طرشورغه کیره‌ك؛ یعنی، توٗشوٗریله طوٗرغان نه‌رسه‌لر، آلارنڭ اوز طوٗرمشلارنده کوبره‌ك اوٗچری طوٗرغان ئه‌یبرلر بولورغه کیره‌ك. رسم توٗشوٗرگانده ماشینه کبك برنه‌رسه‌نڭ نسخه و کوپیه‌سن آلو، اوقوچیلار اوٗچوٗن بوشقه وقت اوزدروغنه بولادر. رسم توٗشوٗرونڭ فایداسی هم آنڭ مقصدی حقنده نیمس پیداغوغلارندن گارنیش ئه‌یته: «تربیه‌ده آلده طوٗتولا طوٗرغان یوللارنڭ ایكٔ مهملرندن بریسی بالالارده هـر توٗرلی ماطورلقنی یاراتو حسن اویاتودر. آدم بالاسی، باری اویلی طوٗرغان‌غنه ذات توگل؛ بلـکه حس‌ده قیلا طوٗرغان برجان اییه‌سیدر. اول اویلار اوٗچوٗن‌گنه یاراتلماغان، بلـکه حس‌ده ایته‌ر اوٗچوٗن یاراتلغان. اول نی قدرلی کوب حس قیلسه، دنیانڭ راحتلرن شول قدرلی کوب سیزه آلادر. دنیاده آدم بالالرینه اوٗچ توٗرلی نه‌رسه ذوق بیره: صفت (Форма)، توٗس (ЦВѢТ) هم طاوش(ЗВУК).

کشیده بوٗتون آدملك حسلری طولی بولسون دیلسه، آنده ماطورلقنی یاراتو حسنڭ آرتووینه طرشورغه، بو حسنڭ بیك کیره‌کلی نه‌رسه ایکانن اقرار ایته‌رگه تییش. موٗنه مکتبلرده رسم درسلری شوڭا، یعنی شول حسنڭ آرتووینه بیك ظور یارده‌م ایته‌لر؛ بالالارده شول حسنی اویاتا آلالار. امـا اول حسلرنڭ بیك ظور بولوٗب اوسولرینه طوٗرمش اوزی سبب بولا؛ آڭا بزنڭ ابتدائی مکتبلرگنه ییتمی.

طبیعی، بز، هر بالادن مشهور رسام یاکه مشهور شاعر چغار دیب اویلارغه تییش توگل. لـکن، تأسفکه قارشی، بواوی معلملرده‌گنه توگل، بیك کوب عالیره‌ك کشیلرده‌ده اوٗچری. رسم توٗشوٗرو آدمنڭ ماطورلقنی سوٗیو حسلرن اویاتو اوٗچوٗن‌گنه، طبیعتنڭ ماطورلقلارن آڭلار اوٗچوٗن‌گنه توگل؛ آنڭ ایكٔ ظور اهمیتی بزگه توٗرلی عمللرنی بلوگه ایته طوٗرغان یارده‌می وعقلنی تربیه‌له‌ویدر. یازو بله‌ن هـر توٗرلی فنلرنی خلق آراسینه طاراتو ممکن بولغان‌کبك، رسم توٗشوٗرو بله‌ن‌ده شول اوق اشنی اوته‌رگه بولا.

اوقتوچینڭ یات تلده بولغان اصطلاحلرنی آڭلاتا آلماوی اوقوچی اوٗچوٗن چیتنلك طودرغان‌کبك، آنڭ رسم بلمه‌وی‌ده شوندی‌اوق؛ بلـکه آرتغراق چیتنلك طودرا. چوٗنـکه، اگرده بر درسده اوقوچیلارغه بر نه‌رسه‌نی آڭلاتورغه کیره‌ك [illegible]لسه، اول نه‌رسه‌نی اوقوچیلا[illegible]سوتوٗرگ[illegible]ه‌ك بولا؛ اوقتوچینڭ قولنده اول

نەرسە بولماسە، اول آنڭ رسمن قارا طاقتاغە بور بلەن یاصاب کورسەتەدر. مثلا جغرافیە درسلرندە اوقوچیلارغە ییرنڭ شکلن بلدرو اوچون آلارغە کرۂ مجسمە کورسەتلورگە تییش. اول بولماسە اوقتوچی ییرنڭ شکلن کاغدە یاکە قارا طاقتادە یاصاب کورسەتورگە مجبوردر. بونڭ بلەن اوقتوچیلر اوچون رسم بلونڭ نی درجە مهم ایدیکی آڭلاشلسە کیرەك.

فلینسر، رسم توشورودن مقصد هم آندن نەرسە آڭلاشلووی حقندە شول سوزلرنی ئەیتە: «ئلکدە مین مکتبلردە رسم درسلری اوقتو اوقوچیلاردە ماطورلق یاراتو حسن اویاتوغە خدمت ایتە، دیب کنە قاریدر ایدم. صوڭندن بـو قاراشم اوزگەردی. مین، رسم توشرونڭ، دنیادەغی نەرسەلرنی نچکەلەب تدقیق ایتو- تیکشرو اوچون خلقنڭ روحانی کوزن تربیە ایتکانن آڭلادم. تربیەلەنگان کوز بـر قاراو بلەن نەرسەلرنڭ اوزونلغن، ظورلغن، بر- برسندن آیرمالارن، بر- برسینە اوخشاغان نقطەلرن هم باشقە قیافتلرن چیتدن یاردەمسز اوك کوررگە تییش. قول ایسە، کوزنڭ بیك جیتز هـم ماهر ایبدەشی بولوب تربیەلەنگان بولورغە کیرەکدر؛ شونڭ اوچون اوقوچیلارغە رسمدن مسئلە بیرگاندە اوقوچیلارنڭ آنی کوڭلدەگیچە اشلەب چغاررلق بولولرینە اعتبار ایتەرگە کیرەك.» فلینسر ئەیتوونچە رسم توشورو درسلرندن ایڭ ظور مقصد، باشقە فنلردن کوتولگان مقصد کبك، عقلنی آرتدرودر. آنڭ ئەیتووی بوینچە رسم توشورودە ٣ تورلی خاصیت بار: ١) فکرلی کورونی تربیە ایتو هم آرتدرو، ٢) اوینی (فکرنی) منطقی رەوشدە تربیەلەو، ٣) کشینڭ ماطورلق یاراتو حسن تربیەلەو. بوخاصیتلرنڭ برسینەدە خلق مکتبلرندە اعتبار ایتلمی. حالبوکە بولارغە مکتبلردە ظور اعتبار ایتەرگە تییشدر.

روسیەدە رسم درسلری عموما بیك آرتدە بولوب، بزنڭ تاتارلار روسلردن‌دە، بو مسئلەدە، بیك ارتدەلار.

بزدە هر نەرسەگە دین نقطەسندن قاراوعادت بولغانغە، آتا - آنالار بالالارینڭ رسم یاصاولارینەدە شول نقطەدن قـاراب؛ آنی گناهلی اش دیب یورتکانلر وبالالارنی کچکنەگنە بر نەرسەنڭ رسمن یاصاودن‌دە طیغانلار. شونڭ اوچون بزنڭ خلق رسم توشوروگە آرتق قزقمیدە. رسم درسلرینە ناچار کوز بلەن قاراو بـز تاتارلاردەغنە توگل، باشقە ملت اوقوچیلارندەدە بار. مثلا روس اورتا مکتبلرندە اوقوچیلارنڭ بیك کوبسی، «بزنڭ رسام بولاسیمز یوق» دیب، رسم درسلرینە کیلمی یوریلر. آلارنڭ بولای، رسم درسلرن اوقوماولارندن، طبیعی، یوغاریدە ئەیتلگان ضررلارنڭ همەسی کیلە.

...بالالر بزدە عمومی بلد...

قای وقتده اوقوچیلارنڭ رسم درسلرن اوقیسیلاری کیلمی. بونڭ بر سببی اوقوچیلارنی اوزلری آڭلامی طۇرغان نەرسەلرنی یاصارغه قوشو بولسه، ایکنچی سببیده رسم درسلرندن کیله طۇرغان فایدالارنی آڭلاماولاریدر. شونڭ اۇچون‌ده، اوقتوچیلار، رسم درسلرن اوقتا باشلاغانچی آنڭ فایدالارن، آدمگه نیندی لذت بیرگانن وآنی اوقودن مقصد نەرسه ایکانلگن‌بیك‌یاخشی آڭلاتوب کیتسۇنلر. رسم درسلری بزنڭ مکتبلر بزده بولۇرغه تییش. بز-الوغ تۇرك-تاتار ملتینڭ بالالارینه بو فننی اوز آرابزده ترقی ایتدرگه کیرەك. بزنڭ ملی مکتبلربزده‌گی ظور اوقوچیلاربز بۇندن محروم قالغان بولسەلار، ایندی بز یەش بوونلاربزنی بۇندن محروم ایتمیك. بزده صنایع نفیسه‌بزنی ترقی ایتدروده باشقەلاردن قالشماسقه تییشبز وشونڭ اۇچونده بزگه‌اوز بزنڭ ملی ابتدائی‌مکتبلر بزگه، یەش‌بوونلاربزنی تربیەلر اۇچون باشقه فنلرنی کرتکانده رسم درسلرن کرتمی قالماسقه تییش. شولای اوق اوزینڭ بالاسن باشقه ملت بالالارندن کیم کوررگه تلەمەگان هر بر آتا-آنالار بالالارینڭ رسم تۇشۇرولرینه قارشی طۇرماسقه، بلکه اوزلری بالالارن شوڭا قزقدررغه تییشدرلر.

برنچی قسم.

خاطرگه (کوچرمیچه) رسم تۇشۇرو،

(١، ٢، هم ٣ نچی یل اوقو)

دنیاده مدنیت باشلانغاچ اوق رسم پیدا بولغان کبك، کچکنه بالالارده آیاقلارینه یۇری باشلاغاچ اوق رسم تۇشۇرو بلەن شغللەنه باشلیلار. کچکنه بالالار اوین وقتلارنده اوزلری یاراتقان، سۇیگان نەرسەلری بلەن اوینیلار واویندن صوڭ اوز کوڭللرینه کوبرەك اۇخشاغان ئەیبرلرنڭ رسملرن تۇشۇرەلر. کوب وقتده بالالار یۇرط، حیوان هم کشی کبك اوزلرینه ایڭ یاقن طانش بولغان نەرسەلرنی تۇشۇرەلر. بالالارنڭ مکتبکه کرگانگه قدر یاصاغان رسملری اوزلرینه اوین اۇچون‌گنه بولسەده، قای وقتده بالالار صورەت تۇشۇرۇب اوطرۇب کوب وقتلارن صرف ایتەلر. یوغاریده ئەیتلگانلرده کورینه، که بالالار مکتبکه کرگانچی رسمنی کوڭلدن‌گنه (کوچرمیچه) تۇشۇرەلر. شونڭ اۇچون‌ده ابتدائی مکتبلردە‌رسم تۇشۇرونڭ برنچی یللارنده بالالارغه رسمنی کوڭلدن‌گنه یاصاتۇرغه کیرەك. تاکه آلارنڭ مکتبده‌رسم تۇشۇروگه اۇیرەنه باشلاولاری مکتبکه قدر اویناب رسم یاصاب یۇرولرینڭ دوامی‌گنه بولسون.

بو پلان بـلەن اوقوتقانده رسم توشورونی کەکری صزقلاردن باشلیلار؛ چونکه ٦–٧ یەشەر بالالار اوچون کەکری صزقلار، صزو طوغری صزقلار، صزوغه قاراغانده ییکلرەك، آلارنڭ قول حرکتلرینه مناسبرەکدر؛ بالالارنـڭ اوزلرندن یاصاغان رسملرینه قاراساق‌دە، بز اول رسملر آراسنده کەکری صزقلارنی کوبرەك طاباچقبز. برنچی درسلرده شاکردلر اوزلری تلەگان ئەیبرلرنڭ رسملرن‌گنه یاصارغه تیشلر. بر نیچه درس اوطوب بالالارنڭ قوللاری آزراق اویرەنگانی کورلـگاچ معلم آلارنی مخصوص بر پراگرام بوینچه اویرەته باشلار. بالالارنـڭ یاصایاچق ئەیبرلری اوزلرینه طانش، آلار آڭلی طورغان نەرسەلر، خصوصا قزقلیراق نەرسەلر بولورغه تیش. بالالار اوزلرینڭ عقللرینه کیلشکان نەرسەلرنی یاقنراق کورەلر، قزغی بولماغان، بالالار طبیعتینه اوخشاماغان نەرسەلر بالالارنی آرتق قزقدرمیلار. هندسەدەگی قیافتلرنی بالالارغه اوزلری آڭلی طورغان نەرسەلر بلەن کورسەتوب طانشدررغه کیرەك؛ مثلا ایللیپسنی (Эллипсъ) اسلیۋا، کوزلك یاصاو، توگەرەکنی-چیبه، یوزوك، قورشاو یاصاو، آۋال (اوزونچه توگەرەك Овал) نی - یومورقا یاصاو بلەن طانشدرلادر. بو هندسه قیافتلرن طوغریدن طوغری کورسەتـکانده آلار بالالار اوچون بیك قوری، کوڭلسز نەرسەلر بولوب، بالالارنڭ رسمگه هوسلرن بترەلر. بو قوری شکللر اورنینه قورشاو، یومورقا هم کوزلك کبك نەرسەلر یاصاتلسه، آلارنی یاصاو بالالار اوچون کوڭللیلك بـولادر. چونکه بو نەرسەلر بالالارنڭ طورمشلارنده ظورغنه اورن آلوب طورالار. تیخنیکه یاغندن قاراغانده، بالالارنڭ ایللیپس دیب اسلیۋا، توگەرەك دیب قورشاو یاکه آلما یاصاولرنده اهمیت بولماسەده بالالارنڭ اوزلری اوچون بو بیك اهمیتلیدر. اوز ترکلـکلرنده کوب اوچری طورغان نەرسەلر یاصاب بالالار رسم یاصاوغه بیرلەلر ویاصایاچق نەرسەلری طانش نەرسەلر بولغانغه آلار اول نەرسەلر طوغروسنده یاڭا برەر تورلی اوی‌ده چغارالار. بو سوزلردن، رسم توشرونـڭ ابتدائی قسمینڭ بالالارنـڭ کوزلرن وقوللارن تربیەلەوگه خدمت ایتـکانی آڭلاشلادر. بالالار رسم یاصاغانده رسمی یاصالاچق نەرسه حقنده آچق فکر آلولاری اوچون اول نەرسەلرنڭ قیافتلرن بلورگه کیرەك. شونڭ اوچون‌ده رسمی یاصالاچق ئەیبرنڭ بالالارنڭ آلدیلارنده طورووی، یاکه آنڭ حقنده سویلەب یاخشی معلومات بیرورگه تیشدر.

اوقونڭ برنچی قسمنده توبەنده کورسەتلگـ[illegible]لارننی طوتارغه کیرەك.

...لار بزده عمومی تلد...

ابتدائی قیافتلر:

ایللیپس قیافتندەگی ئەیبرلر (Эллиптичной формы) : اسلیۋا، کوزلك، کچکنه قول کوزگیسی وباشقەلار.

آۋال قیافتلی نەرسەلر (Овальной формы) : یۇمۇرقا، قاشق، دوله، کۇرەك هم باشقەلار.

توگەرەك‌صفتلی‌قیافتلر (Предметы виды окружности): تەگەرمەچ،قۇرشاو، ساعت، آلما، چیبه هم باشقەلار.

دورت پۇچماقلی ئەیبرلر (Четырехугольной формы): دفتر، کانۋیرت، تەرەزە، قارا طاقتا، شاخمات طاقتاسی، فلاگ وباشقەلار.

اۇچ پۇچماقلی نەرسەلر (Трехугольной формы): اشکال تۇشرودەگی ۳ پۇچماق، اۇی توبەسی قرییی هم باشقەلار.

تۇرلی ایرکلی قیافتلر (Свободные формы) : ایکمەك، پچاق، کۇرەك، قایچی، داغا،پچقی، چیلەك، کوفشین، چولمەك، باقچەغه صوسیبکچ (Лейка)وباشقەلار.

بیلگیلی، معلم یوغاریده کورسەتلگان ئەیبرلرنی‌گنه یاصاترغه مجبور توگل. اول اوزی قولنده اورنەگی بولغان وبالانڭ روحینه موافق کورلگان سببلی معقول کورلگان باشقه نەرسەلرنی‌ده یاصاتا آلا. لکن شونڭ بلەن برگه رسم درسلرینڭ برنچی قسمنده نیندی نەرسەلر یاصاتو مسئلەسی بیك مهم بولو سببلی بۇنده کور-سەتلگان پلاندن یراقغه کیتمەگان یاخشی.

رسم تۇشۇرودە، رسمنی نەرسه بلەن تۇشۇرۇرگە؟ مسئلەسی‌ده بیك مهم. رسمنی، البته، قرنداش بلەن‌دە، کومر بلەن‌دە باشقه نەرسەلر بلەن‌دە تۇشۇرۇرگە ممکن. لکن یاڭا اصول بلەن رسم اۇیرەتوچیلر رسمنی کومر بلەن تۇشۇرونی یاخشیراق طابالار. چونکه بر یاقدن کومر آرزان بولوب، شاکردلر آنی اوز قوللاری بلەن‌دە یاصی آلاچقلار. ایکنچیدن یۇمۇشاق صزقلارنی کومر بلەن صزو آنساتراق واۇچنچیدن‌دە کومر بلەن صزلغان صزقلار یاڭلش بولسەلار آلارنی بۇزودە قرنداش وباشقه نەرسەلر بلەن صزغان صزقلارنی بۇزودن ییڭلرەکلر. کومر بلەن رسم یاصاغانده آنی قولده بیك قاتی قصمیچه، یۇمۇشاق‌قنه ایتوب، بۇنده کورسەتلگانچه طۇتارغه کیرەك. (شکل ۱).

(شکل ۱)

رسم یاصاغان وقتده کوز بلەن رسمگەگنە قاراب طۇرۇرغە تییش. کومرنڭ اۇچینە قاراب طۇرغانده یاصاغان نەرسەنـڭ قیافـتی درست چقمیدر. برنچی صبقلارده رسم تۇشۇرو اۇچۇن ایڭ آرزانلی ئەیبر تۇرە طۇرغان کاغدنی دفتر ایتوب تـگۇب طۇتارغە ممکن. چۇنـکە رسم تۇشۇرو اۇچۇن یاصالغان مخصوص کاغدلر بیك قیمت بولولاری بلەن برابر آلارنی هر ییرده طابۇب‌ده بولمی. رسم تۇشۇرەطۇرغان کاغدلر دفتر ایتۇب طۇتۇلماغانده بالالار قولنده ایزلوب بتەدر. بوڭا اعتبار ایتەرگە، مطلق، دفـتر ایتوب تـگۇب طۇتارغە کیرەك. بالالارنڭ برنچی رسملرندن کوب نەرسە کۆتەرگە یارامی؛ بالالارنڭ برنچی رسملرینڭ یاخشی بولولاری ممکن‌ده توگل. بالالار یاصاغان رسملرده یاصالغان نەرسەنڭ قیافتی آزمی کوبمی آچق بلنسە معلم شونڭ بلەن قناعتلەنۆرگە تییش. رسملرنڭ یـاخشی چغولاری اۇزاق وقت آچق ایتوب قات ـ قات یاصالولارندن صوڭغنە بولادر.

کوب وقتده معلملرنڭ بر ظور خطالاری بولا: آلار بالالار یاصاغان نەرسەلرنی کشیلرگە کورسەتۆرگە قویار آلدندن کشی کوزینە یاخشی کورسەتۆر اۇچۇن تۇزەتۇب چغالار وشولای ایتۆب، بالالار یاصاغاننی بۆتۆنلەی ـ طانۇلماسلق ایتۇب اوزگارتەلر. بو ظور خطادر. چۇنـکە بز شونڭ آرقاسنده رسم درسلرینڭ نیندی اورنده طۆرغانن بلە آلمیبز. شاکردلر رسمنی اوز قوّۂ خیالیەلری درجەسنده اوزلری یاصارغە، آلار نـڭ یاصاغانلرندن آلارنـڭ قوّۂ خیالیەلرینڭ درجـەلری کورینۇب طۇرورغە تییش.

رسم درسن بیرو اصولی.

رسم درسن نیچك بیرو تییشلـگی حقنده یوغاریده ئەیتلوب کیتـکان ایضاحلردن صوڭ بر ـ ایکی درسنڭ مثالن‌ده کورسەتۆب کیتونی تیش طابام.

برنچی مثال: معلم درسکە کرگاچ‌ده شاکردلرگە اسلیۋا یاصایاچقلرن معلوم ایتە. معلمنڭ بو سوزی اوك ایندی بالالارنڭ کوز آلدیلارینە بر معلوم رسمنی یاصی. آلار اسلیۋانڭ قیافتلرن، تۆسن هم تەمن‌ایسلرینە تۇشۇرەلر. معلم یاصالاچق نەرسەنی طاغن‌ده یاخشیراق ایتوب بالالا‌ رنڭ کوز آلدیلارینە کیترو اۇ...

...لار یرده عمومی تلد...

اسليۋا طوغروسنده سؤاللر بيره باشلى. اول بالالارغه: اسليۋانى قايدا كورگانڭز بار؟ كمنڭ باقچەسنده اسليۋا اوسه؟ نيچك اوسه؟ آغاچدەمى ياكه ييردەمى؟ ديگان سؤاللرنى بيره. بو سؤاللرى آرقاسنده معلم بالالارنڭ كوزلرى آلدينه تەملى اسليۋانڭ صورتلرن كيتره. بالالار معلم بلەن سويلەشەسى كيلگاندن معلمنڭ اسليۋا حقنده بيرگان سؤاللرينه جواب بيره باشليلار. برسى اوز باقچەلارنده اوسه طۇرغان اسليۋانى سۇيلى، آنى ماقتى، ايكنچيسى آتاسى بازاردن آلوب قايتقان اسليۋا طوغروسندەسۇيلى، باشقالاردەاوزلرينڭ اسليۋانى نيندى رەوشدە كورگانلرن سۇيليلر. معلم اسليۋانڭ صورەتن بالالارغه طاغن‌دە ياخشيراق تۇشۇندرو اۇچۇن اوزى اسليۋانڭ نينديلرى بولغانن، قايدە هم قاى وقتدەاوسكانن سۇيلى. اسليۋاغه اۇخشاغان باشقه نەرسەلرنى بالالارنڭ خاطرلرينه كيتره. ليمون، قاون، كريژوۋنيك كبك نەرسەلرنڭ اسليۋاغه قاى اورنلارى اۇخشاغانى طوغروسنده ئەيتوب كيته. شاكردلر اسليۋا صورەتن ياخشى كوز آلديلارينه كيترگاچ آنى ياصى باشليلار. بر نيچە شاكرد آق بور بلەن بر رسمنى قارا طاقتاده ياصيلار. باشقه شاكردلر دفترلرينڭ بيتلرن ايكيگه بولوُب آنڭ يوغارى ياغينه كومر بلەن ياصيلار. بالالار ياصاغان وقتده معلم اسليۋانڭ باش - باشلارى اورتاسينه قاراغانده نەزيگرەك هم توگەرەكلەنوب كيلگان ايكانن، باصدروب قويغاندەاۇزۇنلغى بييكلگلنه قاراغانده آرتغراق ايكانن ئەيتۇرگه تييش. بو برنچى رسمنى بالالار ياصاب بترگاچ معلم طاقتاده ياصالغان رسمنڭ خطالارن كورسەته هم شاكردلر شوڭا قاراب اوزلرينڭ دفتردەگى رسملرن تۇزەتەلر. معلم بالالارنڭ برنچى رسملرن تۇزەتكان وقتدە آلارنڭ رسملرندن چن كيلشكان رسمنى كۇتەرگه تييش توگل. رسملرنى تۇزەتكانده آرتق جنتكلەو شاكردلرنڭ رسمگه بولغان هوسلرن‌گنه سورلدرەدر.

برنچى رسمنى تۇزەتوب بترگاچ، شاكردلر شول‌اوق رسمنى ايكنچى قات ياصيلار. بو يولى ايندى، آلار اوزلرينڭ برنچى رسمدەگى خطالارن تۇزەتۇب، دفتر بيتينڭ قالغان يارتيسنه ياصيلار. بو دفعەده بالالارنڭ رسملرى درسترەك چغا. چۇنكه آلار معلمنڭ طاقتادەغى رسمنى تۇزەتكانده كوروب، اول خطالارنى ايندى ياصاميلار. اگرده بو برنچى تجربه ناچارراق چقسه، اول وقت معلم شول اوق رسمنى ينه بر نيچه قات ياصاترغه تييش. اش موفقيتلى بارسۇن اۇچۇن رسمنى ياخشيراق ياصاغان بالالارغه معلم برەر مكافات بيرسه، اول اش، طبيعى، بالالارنڭ طرشلقلارن آرتدرا. شول رەوشچه بر نيچه رسم ياصاتقاچ، بالالارنڭ قوللارى اۇيرەنۇب، آلار بو رسمنى ايندى تيز تۇشۇرە باشليلار.

قول نی قدرلی اشکه کونکسه فکر شول قدرلی اشنی ترقی ایتدرو اوُچوُن بوش بولا، قول باطرراق هم اشانچلیراق اشلەگان صاین بـو اشده باش آزراق اشلی. شونڭ اوُچوُن‌ده بر رسمنی بر نیچه قات یاصاغانده اش تیزرەك آلغه کیته. مثلا اسلیۋانڭ صورەتن بر نیچه قات توُشوُرسەك، صوڭره بزگه آنی یاصارغه قولنی ایکیٔ‌گنه یوُرتوُرگه کیرەك بولا. بر صزوده یارطیسن، ایکنچی صزوده قالغان‌یارتیسن یاصاب بتره آلابز. بو رسم بزنڭ ئلـکی رسملربزگه قاراغانده یاخشیراق‌ده چغا هم آنی یاصاوغه وقت‌ده آز صرف ایتله. برنچی وقتلرده یاصالغان رسملر ظوربولورغه تییش. هر بر رسمنی دفترنڭ بر بیتینه، آز دیگانده یارتیسنه یاصارغه تییش. اش آلغه کیتکاچ کچرەیتوُب توُشوُروُرگه ممکن. یا ئُلش صزلغان صزقلارنی رسم یاصالوُب بتکانچی یوُموُشاق ریزینکه بلەن بتررگه کیرەك. بالالارنڭ اسلیۋادن صوڭ یاصایاچق نەرسەلری‌ده اوزلری بله طوُرغان، کورگان نەرسەلری بولوُرغه کیرەك. (برنچی طابلیتسەده کورسەتلگان ئەیبرلرنی یاصاتوُرغه ممکن.)

٢ نچی مثال: معلم درسکه کرگاچ بالالارغه چییه یاصایاچقلارن اعلان ایته. بالالار بو سوزنی ایشتو بلەن آلارنڭ کوز آلدیلارینه قب ـ قزل تەملی چییه صورەتلری کیلوُب باصالار. اگرده معلم چییه دیب ئەیتمیچه توگەرەك یاصییزدیسه توگەرەك بالالار اوُچوُن معناسز بر صورەت بولغانلقدن، آلار توگەرەکنی یاخشی آڭلاب بیتکرمەگانلکلرندن، آلار آنڭ رسمن یاخشی ایتوُب چغارا آلمیلار. شونڭ اوُچوُن‌ده، هندسەده اوُچری طوُرغان نیندیٔ‌گنه صفتنی (شکلنی) یاصارغه طوغری کیلسەده، اول قوُری فارمولالار بالالارنی بیزدرگانگه کورە، شوڭا اوخشاغان؛ بالالارغه معلوم ویاغملی بر نەرسەنی طابارغه کیرەك.

چییه صورەتن بالالار کوز آلدینه یاخشیراق کیترو اوُچوُن معلم چییه طوغروسنده سوز آچاز. بالالارغه آنڭ قایدا اوسووی وباشقەلار حقنده سؤاللار بیروُب آلارنی چیسیه یاصارغه قزقدرر. بـو سوزلردن صوڭ بالالار چییەنی یاص[illegible] باشلیلار. آلار چییەنی یاصاغانده معلم چییەنڭ توُب توگەرەك ایکانن سوُیلی [illegible] شونڭ بلەن توگەرەك طوغروسنده سوز آچا؛ یعنی توگەرەکنڭ [illegible] آنی ؛که بولـگانده هر ئلوُشینڭ تیگز بولووی وباشقەلر حق[illegible] سوُیله‌کانده معلم بالالار آڭلارلق تلده سوُیلەرگه تییش.

برنچی رسمنی یاصاب بترگاچ معلم برنچی مثالدەغی کبا[illegible] وایڭ یاخشی رسملرنی جییوُب آلوُب شاکردلرگه ماقتاب [illegible]
[illegible] بالالار برنده عمومیٔ تلد[illegible]

اش بلەن‌ده، بولەك بیروکبك‌اوك، بالالارنك طرشلغن آرتدررغه بولادر. چیـیه یاصاغاندن صوڭ ۲ نچی طابلیتسەده کورسەتلگان رسملرنی یاصاتۇرغه ممکن.

کەکری صزقلی ئەیبرلر یاصاتلغاندن صوڭ طوغری صزقلی وباشقه نەرسەلر یاصاتۇرغه کرشۇرگه ممکن. طوغری صزقلار یاصی باشلاغاچ معلم باشده بالالارغه طوغری صزقنك نەرسەدن عبارت ایـکانن آڭلاتۇرغه تییش. آندن صوڭ اول طوغری صزقنك نیندیلرگه بولنگانن کورسەتـکانده افقی صزق بلەن هـم طاش بەیلەگان جبنی ییرگه تۇشوروب عمومی (Вертикальный) صزق‌بلەن طانشدررغه تییش. طوغری صزقلار صزدرغانده بالالارغه لینیکه وباشقه شوڭا اۇخشاشلی نەرسەلر بلەن صزدررغه یارامی. چۇنگه آندی قۇراللار آلارنك قوللارن بۇزا. آلار طوغری صزقلارنی آندی قۇراللارنك یاردەمندن باشقه صزارغه اۇیرەنۇرگه تییشلر. طوغری صزقلار بلەن یاخشی طانشقاندن صوڭ آنی ئلوشلرگه بولۇرگه اۇیرەتلۇر. بـاشده ۲، ٤ هم ۸ کبك ئلۇشلرگه، صوڭندن ۳، ٦، ۹ کبك ئلۇشلرگه هم ایك آقتقدن ٥، ۷، ۱۱ کبك ئلۇشلرگه بولۇرگه اۇیرەتلۇر. طوغری صزقلی نەرسەلر یاصی باشلاغاچ ۳ نچی طابلیتسەدەگی ئەیبرلرنی یاصارغه ممکن. کەکری هم طوغری صزقلارنی بالالار یاخشی صزا باشلاغـاچ آلارغـه اینـدی ٤ نچی طابلیتسەدەگی ئەیبرلرنی‌ده یاصاتا باشلارغه یاری.

برنچی قسمده بالالارنك رسملرن قاتی جنتـکلەو آستینه آلمیچه، کیلشمەگان رسملرنی بر نیچه قات یاصاتو اصولی بلەن کیلشدروگه طرشلۇرغه تییش. چۇنـکه برنچی قسمده رسم اۇیرەتودن مقصد بالالارنی بر عمومی تـل بلەن‌گنه طانشدره؛ رسمنی ماطور ایتۇب چغارو ایسه، صوڭندن، کوب وقت طرشوب اشلەگانەگنه بولا طۇرغان نەرسەدر.

بالالارغه رسم تۇشۇرو اۇچۇن کومر (یاکه قرنداش) کاغد هـم ریزینەدن
دفتر بیر
شقه نەرسه کیره کمی. کوب وقتنی رسم تۇشۇرونك اصولن یاخشی بلمەگان کشیلر
چغا. چۇنکه
لارغه بولاردن باشقه ئەلله نیندی صورەتلر یـاصاغان دفترلر طۇتدرۇب، شول
ایندی یاصا... کرده ب
تۇشۇرلـگان رسملرنی یاصاتالار. معلملر خاطرلرندن چغار-
اوق رسمنی ینه بر نیچه قات
اغـده رسم یـاصاو، نقطەلار قویۇب یـاصاو برسیده رسم
یاخشیراق یاصاغان بالالارغ
یشلی نەرسەلر توگل. بولارنی استعمال ایتمەگانده باشدراق
طرشلقلارن آرتـدرا. شو
تۇشۇرو چیتنرەك طۇیۇلسەده، آخردن فایداسی کوبرەك قول
اۇیرەنۇب، آلار بو رسمنی ای
کاغدلردەگنه رسم یـاصارغه اۇیرەنگان شاکرد طبیعتدن

آلۇب بر نەرسەدە یاصی آلاچق توگل. چۈنکە طبیعتدە شاقمافلار یوق، آندە باری تیك قیافت هم تۇس کنە بار.

بویاو بلەن رسم تۇشۇرو.

رسم تۇشۇرو معلملری فریبیل (فرانسوز) هم پرانگ (آمیریکالی) فکرلری بوینچە بالالار ئەیبرنڭ قیافتی بلەن برگە اوك آنڭ تۇس‌دە آڭلی باشلیلار هم بویاغان رسملر آلارغا كوبرەك اۇخشی؛ اما تربیە اصوللری اول مهم مسئلەنی کوب وقت بۇتۇنلەی اۇنۇتۇب قالدرالار. قیافت بلەن تۇسنڭ بالالار اۇچۇن قۇشلغان ـ آیرلمی طۇرغان ئەیبر ایکانلگن پیدا گوگلار یا آڭلامیلار، یا آڭلاسیلاری کیلمی. شونڭ اۇچۇن بالالارغە رسم تۇشۇرتکاندە معلملر اۇشبو ٣ قاعدەنی اۇنۇتماسقە تییشلر:

١) یاصالاچق نەرسەنڭ قیافتی بالالارغە طانش، اول نەرسە آلارنڭ کورگان نەرسەلری بولۇرغە تییش؛ ٢) رسملری یاصالاچق نەرسەلر صاف تۇسدە (یعنی برگنە تۇسکە بویالغان) بولولاری هم بو تۇسنڭ بالالارغە یاخشی طانش بولووی لازم؛ ٣) بر نیچە تۇرلی تۇسدن قوشلۇب یاصالغان تۇسلر اوزلرینڭ طبیعتدە قوشلۇب کورنگان رەوشدە بولولاری شرط. بالالارنی تۇسلر بلەن طانشدرغاندە طانشدرلاچق تۇس طبیعتدەگی بر ـ بر نەرسەنڭ تۇسی بولۇب، بالالار آنی یاخشی بلگان بولۇرغە تییش هم بو نەرسەنڭ تۇسی تیز وقتدە اوزگەرە طۇرغان تۇسلردن بولۇرغە یارامی. مثلا قزل تۇس بلەن بالالارنی طانشدرغاندە آلارغە چییە صووی کورسەتۇب، یەشل تۇس بلەن ـ یافراق کورسەتۇب طانشدررغە کیرەك.

بویاو بلەن رسم تۇشۇرونڭ برنچی قسمندە باشدە ٣ تۇرلی بویاو بیتە. بو بویاولار صاف (آصناۋنوی) تۇسلر بولۇرغە كیرەك. قالغان تۇسلر (شوشی تۇسلردن قوشلۇب یاصالغان تۇسلر) بلەن صوڭراق طانشدررغەدە ممکن. اما بو صاف تۇسلردن قوشلۇب یاصالغان تۇسلرنی بالالار اوزلری [illegible] معلم بالالارغە «كوك بویاو بلەن صاری بویاونی قوشقاچ نیندی [illegible] سۋالنی بیرگاچ، بالالار كوك بلەن صارینی قوشۇب قاراب، آ[illegible] کیلۇب چققانن اوزلری طابارلار. بویاو بلەن رسم تۇشۇرو [illegible] تۇسلردن (یعنی قزل، كوك هم صاری تۇسلردن) باشلانا[illegible] تۇسلردن قوشلۇب یاصالغان تۇسلرنی صوڭراق اوزلری [illegible]
[illegible] بالالار بردە عمومی تلد[illegible]

بویاو بلەن رسم یاصی باشلاغانچی اوق بالالارنی بارلق تۆسلر بلەن طانشدرسه بیگرەك یاخشیدر. اول وقتده بالالار یاصاغان نەرسەلرن نیندی تۆسکه بویارغه تییشلگن معلمدن صۆرامیچەاوق بلەلر. بالالار بارلق تۆسنیدە طانی باشلاغاچ، آلارغه تۆسنڭ تۆرلرن‌دە کورسەتۆرگه کیرەك. (مثلا قزل تۆسنڭ قوبی قزلغه، کیرپـچ تۆسلی قزلغه هم صیبق قزلغه بولنولری و باشقەلار) تۆسلرنڭ تۆرلرن سۆیلەدانده معلم بالالارغه قۆیاش چغو هم بایووی، شول وقتلارده هوانڭ نیندی ماطور تۆسلرگه کرووی هم صلوات کوپرینڭ ماطور - ماطور تۆسلردن قوشلۆب یاڭغردن صوڭ کیلۆب چغووی هم بو توسلرنڭ ئەللە نیچه تورلی بولوب اویناب طورولاری طوغروسنده سویلەرگه تییش. بالالارنی کوبرەك قزقدرر اۆچون معلم بو حادثەلرنڭ نیدن بولغانن‌دە سویلەب بیرسه بیگرەك معقولدر. بالالار باشده صاف توسلەر بلەن بویی باشلیلار. صاف توسلر بولوب اۆشبولار حسابلانالار: قزل (کارمین)، کوك (بیرلینسکایا لازور) هم صاری (گومیگوت). بو اۆچ تورلی بویاودن ینه اۆشبو توسلرنی یاصارغه ممکن: ١) قزل بلەن صارینی قوشوب قزغلت صارینی؛ ٢) قزل بلەن کوکنی قوشوب چیبه توسلی‌نی؛ ٣) کوك بلەن صارینی قوشوب یەشلنی.

مکتب اۆچون مخصوص حاضرلەنـگان بویاولار توگەرەك یاکه ٤ پوچماقلی بولالار. آلارنی ایزوده ممکن بولسون اۆچون تەلینکه قریلرینه یابشدرو معقولدر. لـکن مکتبکه یورۆب اوقوچیلار اۆچون تەلینکه آلوب یورو اوڭایسزراق بولغانغه، بویاولارنی قاطرغیغه یابشدروب، بویاو ایزەر اۆچـۆن برار تیمر کچکنه صاوت یاکی کیبتلرده بویاو ایزو اۆچدن صاتـلا طورغان مخصوص تالینکەلر بولا) آلوب یۆرورگه کیراك بولا. بویاو ایزه طورغان پومالا برنچی قسمده ظورراق بولووی معقول. ٨ - ١٠، ١٠ - ١٢، ١٢ - ١٤ نومیر پومالالار بالالار اۆچون یاریدر. یاصاغان رسمنی بویارغه طوغری کیلـگانده باشده تەلینکەنڭ دفتر بیـ شقه اکه مخصوص صاوتنڭ) اورتاسینه کیرەکلی بویاونی صو بلەن کیرەکلی مقدارده چغا. چۆن (رغه بونی بیته‌بـلك‌ه اتوب ایزەرگه کیرەك؛ بیتمەسه، صوڭندن ایزلسه رسمگه ایندی یاصامیـدر. ا گرده بـ تۆ ،ه از - از بولوب قالادر) ایتوب ایزەرگه، بویاو ایزلـگاچ اوق رسمنی ینه بر نیچه قات اگرده ایزلـگان بویاو قوییراق بولسه، آڭا پومالا بلەن یاخشیراق یاصاغان بالالارغ ەك. کیرەکلی توس صاف توس بولمیچه بر نیچه توسنی طرشلقلارن آرتـدرا. شو توس بولسه اول وقتده باشده کیرەکلی توسلرنی قوشوب، قوشۆرگه کیرەك. یاصاغان رسمنی بویی باشلاغانده، باشداغی اۆیرەنۆب، آلار بو رسمنی ایـ کاغذاو استعمال ایتەرگه کیرەك. بویی باشلاغانچی نیچك

ایتوب بویارغه تییشلگن معلم اوزی کورسه‌تورگه تییش. رسمنی صول یاقداغی یوغاریغی پوچماقدن بویی باشلیلار هم اوڭ یاقداغی‌توبه‌ن پوچماق بله‌ن بتره‌لر.

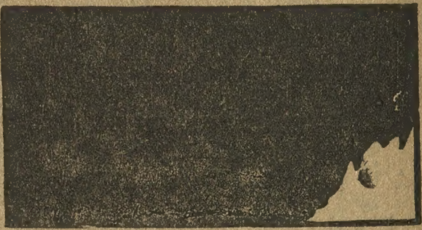

(شکل ٢).

بویاغان وقتده پومالاغه بویاونی بیك کوب ایتوب هم جیش آلوب بویارغه کیره‌ك. بویاو طامچیلاب طاما یازۇب طۇرسۇن؛ چۇنکه رسمنی بویی باشلاغاچ، بۇتۇنله‌ی بویاب بترگانچی باشده‌راق بویالغانلاری کیبسه بویاو بر تیگز بولۇب یاتمی طاپلانوب قالادر. بر بویاغان اورن صییغراق بولسه آنی بر قات بویاوی کیبۇب بیتمیچه ایکنچی قات بویارغه یارامی. بویاو صییق بولسه بویاو کیبۇب بتکاچ کنه ایکنچی قات بویارغه ممکن. بویاو تیگز یاتسۇن اۇچۇن بویاغان وقتده رسم دفتری تیگز اورنده یاتارغه تییش. بویاو بله‌ن رسم تۇشرو اۇچۇن یالتراب طۇرغان (گله‌نتسووی) کاغد یارامی. آڭا مخصوص دفترلر بولا. شولارنی، آلارقیمت کورلسه موشتوچنی (мундштучный) کاغد طۇتارغه ممکن. بویاو بله‌ن رسم تۇشۇرو اۇچون شوندی کاغدلر یاریلار: ١) صوتیگه‌چ جییرلماسه (جییرلسه کاغدنی طاقتاغه یابشدررغه طوغری کیله) ٢) ریزینه بله‌ن یا کلشلرنی بترگانده قترشیلانماسه. بویاو بله‌ن یاصاتۇر اۇچون ٥نچی طابلیتسه‌ده‌گی رسملر یاریلار. آنده کورسه‌تلگا[ن] رسملر طوغری صزقلیلار بولسه‌لارده، آلارنی یاصاتقانده لینیکه استعمال ایته‌رگه یارامی. رسملرنی ظور ایتوب معلم اوزی آلدان یاصاب کیلوب، درس وقتند[ه] طاقتاغه ئلۇب قویارغه‌ده یاری.

بویاوبله‌ن رسم یاصاودن برنچی قسمده‌گی مقصد بالالارنی تۇسلر بله‌ن طانشدر[ب] هم تیگز ایتۇب بویارغه اۇیره‌تودر.

آول معلملرینه رسم تۇشۇرو نیگ[ه]

[با]لالارغه رسم تۇشۇرونی اۇیره‌تو آلارنی رسام ایتو اۇچۇن [...] بۇتۇد[...]ارنڭ عمومی تلن‌گنه اۇیره‌تودر؛ شونڭ اۇچۇن [...] درسلری [...] تلۇرگه تییش، بزنڭ بالالاربزده عمومی تل[...]

توگللر. آميريكاده رسم درسلرى ابتدائى مكتبدن آلوُب عالى مكتبكه قدر بار. آنده هر معلم رسم توُشوُرونى بلوُرگه تييش. آنده معلملككه امتحان طوُتقانده آنا تلى بله‌ن رسم درسلرندن امتحان برگه بولا وبر درجه‌ده آلارغه اهميت بيرله‌در. بزنك معلملربزده رسم توُشوُرودن مقصدلرنى آڭلاب، اوز مكتبلرينه بو درسنى كرته باشلاسه‌لار ملتنك ظور بر كيمچيلگى طوترله باشلاغان بولوُر ايدى.

معلملرگه رسم توُشوُره بلو بيك كيره‌ك. بـر معلم بر تلنى بلمه‌سه، آڭا شول تلده‌اوقوُرغه، يازارغه‌طوغرى كيلسه، معلمگه‌ظور اوڭايسزلق كيلگان كبك‌اوك، معلمنك رسم توُشوُره بلمه‌وى‌ده اوزى اوُچون شول‌اوق درجه‌ده چيتنلكلر طودرادر. مثال اوُچوُن آناتلى درسن آليق. بر كتابنى اوقوُغانده بر ياڭا ـ بالالاربلمه‌گان نه‌رسه‌نك اسمى كيلوُب چغا وبو نه‌رسه مكتب اسبابى آراسنده بولماو سببلى معلم آنى بالالارغه كورسه‌ته‌آلمى. اول‌وقتده معلم بونه‌رسه‌نك صوره‌تن‌قاراطاقتاده ياصاب كورسه‌توُرگه تييش بولا. چوُنكه تل بله‌ن‌گنه سوُيله‌گانده آنى بالالار ياخشيلاب آڭلاب بيتكره آلميلار. شولاى‌اوق رسم بله‌ن كورسه‌تو باشقه درسلرده‌ده بيك كيره‌ك بولادر. ينه برمثال ايتوُب حساب درسن آليق. معلم حساب درسنده بالالارغه‌كسرنك نى نه‌رسه ايكانن بالالارغه آڭلاتوُرغه تييش. معلم بالالارغه «برنى دورتكه بولگه‌چ بر چيرك بولا» ديب ئه‌يتسه بالالار آنى ياخشى آڭلاب يتميلر. اما اول قاراطاقتاده بر آلما صوره‌تى ياصاب، آنى ٤كه بولوُب (شكل ٣) «موُنه بـو آلمانى دورتكه بولدك. بـو دورتدن بر ئلوشى "چيرك ديب آطالا» ديسه، بالالار موُنى بيك ياخشى توُشوُنه‌لر.

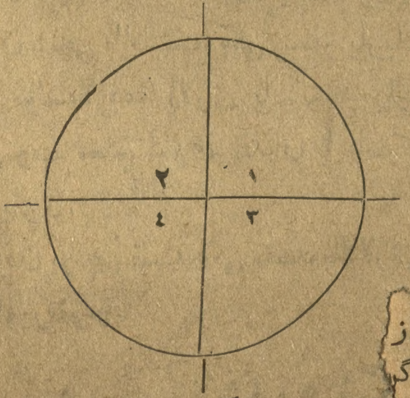

شكل ٣.

توس...ده رسم توُشوُرونك اهميتى بيك ظور. چوُنكه تـل ...
...نه‌رسه‌نى بز هروقتده رسم بله‌ن آڭلاتا آلاچقبز.

صوڭ.